

MEHMED MUJEZINOVIĆ

TURSKI NATPISI XVI VIJEKA U BOSNI I HERCEGOVINI

U ranijim sveskama ovog časopisa objavio sam 46 turskih natpisa iz nekoliko mjesta Bosne i Hercegovine (Turski natpisi u Sarajevu iz XVI vijeka, Prilozi I, 1951, 95—114 i Turski natpisi XVI vijeka iz nekoliko mjesta Bosne i Hercegovine, Prilozi III—IV, 1953, 455—484). U ovoj svesci donosimo još deset naknadno evidentiranih natpisa XVI vijeka i to:

1. Kronogram smrti Muhamed-bega Čengića iz 957 = 1550 god.
2. Dva kronograma o gradnji Starog mosta u Mostaru iz 974 = 1566/1576.
3. Natpis na Sinan-begovoj džamiji u Čajniču iz 978 = 1570/71.
4. Kronogram povodom smrti Mehmed-paše Sokolovića iz 987/1579.
5. Kronogram povodom smrti Sinan-bega u Čajniču iz 989 = 1581/82.
6. Natpis na jednom nadgrobnom spomeniku u Čajniču iz 990/1582.
7. Natpis na nadgrobnom spomeniku nekog Huseina, sina Salihova u Prači iz 999 = 1591.
8. Natpis na nadgrobnom spomeniku Sakine, kćeri Mustafe u Prači iz 999 = 1591.
9. Natpis na nadgrobnom spomeniku nekog Mustafe, sina Huseinova u Sarajevu, bez datuma.

957 = 1550

Kronogram smrti Muhamed-bega Čengića

Prepis u Zborniku Muhamed Enveri Kadića¹, koji ga je, kako kaže prepisao iz nekog starog rukopisa.

نظر قلم بندن چیقدی جانم
نه ملکم عینه کادی نه مالم
هان دم جان و دلدن دیدم الله
مرحمت قیل صقله شیطاندن ایمانم
چو گوردم یوقدر وفاتی
یوزم دوندم سکا سن سین پناهم

¹ Sv. I, str. 270 u Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu.

دیدك لا تقطوا من رحمة الله
کناهم عفویه یوقدر کمان
یرم دار جنان اولسے عجیبی غریب اولدم شہادت دار ارمغان
وفاتم تاریخن بودریا زدیدی
کے شهری ادرنه اولدی وطنم

سنة ٩٥٧

Vidjeh kako mi iz tijela izlazi duša,
Tada se ne sjetih ni posjeda ni blaga,
Nego iz dna duše rekoh u tom času: »Bože!
Smiluj mi se i sačuvaj mi iman od satane.«
Kada vidjeh da nema drugog izlaza,
Obratih se Tebi, Ti si mi zaštitnik,
Ti si rekao: »Ne gubite nade u božju milost«
Stoga ne sumnjam u oprost mojih grijeha,
Zar je čudo ako mi mjesto bude raj,
Kad umriješ u tuđini pa dobih rang šehita.
Datum moje smrti, — reče — je ovako, piši:
Grad Jedrene postade moj zavičaj

Godina 957«

Ispod ovoga teksta označena je 957 godina brojkama i tu godinu daje brojčana vrijednost slova zadnjeg polustiha ovoga kronograma.

Bilježeći ovaj kronogram Kadić kaže da je spomenuti Muhammed-beg bio iz Bosne odakle je otišao u Jedrene i tamо umro od kuge. Iz teksta ovoga kronograma može se zaključiti da ga je autor spjeval sam sebi, da je zaista bio obolio od neizlječive bolesti, da je znao šta ga čeka, pa je sam sebi saставio ovaj kronogram što opet svjedoči da je bio obrazovan čovjek.

974 = 1566/67

Dva kronograma o gradnji Starog mosta u Mostaru

Danas ovih kronograma nema na ovom mostu. Mi ih donosimo prema Kadićevu prepisu (Zbornik II, str. 253).

Izdanja: Evlija Čelebi *Seyāhatnāmesi* VI, 482.

On iz prvog kironograma donosi samo riječi *قدرت كبرى* sa pogrešno proračunatom godinom. Drugi donosi u cijelosti,

Up. S. Kemura GZM XX-1908, str. 329; A. Nametak, *Karađozbeg i njegovo doba*, Novi Behar VII, str. 36, 41; Evlija Čelebija—H. Šabamović, *Putopis* 1954, str. 243, 244.

Tekst kronograma glasi:

روح سلطان محمدک اوله شاد

قالدی بونک کبی خیر اژی

هم سلیمان زمان صاغ اولسون

دولتی بولدی بنایه ظفری

سیفی نظر ایله اولدم تمام

یازدی تاریخنی «قدرت کری»

سننه ۹۷۴

Neka je pokoj duši sultana Muhammeda
Koji je ostavio tako humano djelo.

U doba vladavine sultana Sulejmana
— Da je zdravo —

Završen je ovaj objekat

Kad ga je vidio Sejffi on mu je istog časa
Sročio kronogram: »Snaga svoda«

Godina 974

U izdanju Evlije Čelebije iza teksta »kudret-i kemerî« označena je hidžriska godina 984 što je pogrešno, jer zbrajanjem brojčane vrijednosti slova spomenutih riječi dobiva se 974 godinu kako to vidimo iz sljedećeg zbirka: ت = 100 + د = 4 + 2 ر = 400 + م = 400 + ك = 20 + م = 40 + ي = 10 = 974

Drugi kronogram glasi:

قوس قزح عینی کوپری بنا ایدی

وارمی بو جهان ایچره مانندی هی اللہم

عبرتله باقوب ددی تاریخن بر عارف

ال چندی کوپریدن بزده کهرز شاهم

سننه ۹۷۴

*Podigao je most potpuno kao luk duge,
Da li mu ima sličan na svijetu, Bože moj!
Pogledavši ga s divljenjem jedan stručnjak
Reče mu kronostih:
»Mi prelazimo preko čuprije s koje se povukao moj vladar«*

Godina 974

978 — 1570/1571

Natpis na Sinan-begovoј džamiji u Čajniču

Natpis u stihovima na turskom jeziku, isklesan na kamenoj ploči velič. 94 × 44 cm uzidanjo nad glavnim ulazom Sinan-begove džamije. Pismo lijep i komplikovan dežli-nesh. Podloga natpisa obojena crnom, a slova žučkaštom bojom.

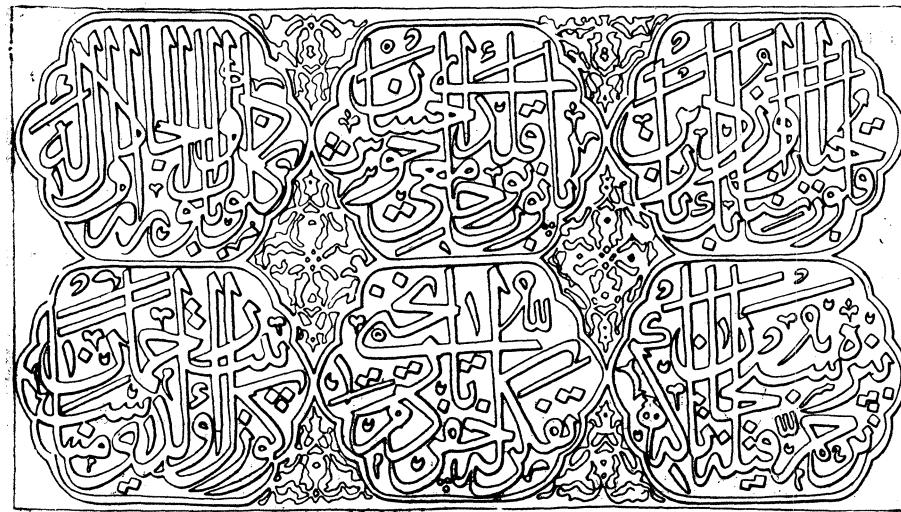
Izdanja: Evlija Čelebi *Seyahatnamesi* VI, 1318, 428 (nepotpun prepis natpisa sa pogrešnim datumom); Po njemu S. Kemura GZM XX, 1908, str. 308; i S. Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, GZM XXIV, 1912, H. Šabanović, *Putopis Evlija Čelebije II*, Sarajevo 1957, str. 164 (prevod prema tekstu kod Evlije).

Ovdje donosimo tekst natpisa sa originala koji prema našem čitanju glasi:

قلوب احیا سنان بک او ز دیارین
 یا پوب بو جامعی خوش قلدی احسان
 کلوب بلور امر ذوالجلال الله
 ترحم قیله تاکه بیزه سبحان
 تفکر له چقردم تاریخ نی
 کوزل اولدی مناسب بیت رحمان

Prevod:

»Sinan-beg oživi svoj zavičaj,
Sagradiši ovu divnu džamiju, učinio je dobro djelo,
Ko posjeti (džamiju) saznaće da je sagrađena po odredbi
Svevišnjeg boga
Neka se i nama Uzvišeni smiluje!
Razmišljajući sastavih joj kronostih:
»Ovo postade lijep i dostojan hram Milostivoga (boga).«

U originalu natpisa godina nije označena brojkama. Ona se dobije ako zbrojimo brojčanu vrijednost slova zadnjeg polustiha natpisa. Kod Evlija Čelebije ispod nepotpunog teksta napisa brojkama je označena pogrešno godina 972 (1564/65). S. Bašagić se poveo za Evlija Čelebijom i stavio je istu godinu, a Dr. Sabanović je tza hidžretske 972 godine stavio da ona odgovara 1570 godini po n. eri. Međutim, po našem preračunavanju brojčane vrijednosti slova krovnostiha Sinan-begova džamija je sagrađena hidžretske 978 godine kako nam to pokazuje i sljedeći zbir:

$\mathfrak{d} = 20$	$\mathfrak{l} = 1$	$\mathfrak{r} = 40$	$\mathfrak{s} = 2$	$\mathfrak{t} = 200$	$= 63 +$
$\mathfrak{v} = 6$	$\mathfrak{w} = 6$	$\mathfrak{c} = 50$	$\mathfrak{e} = 10$	$\mathfrak{z} = 8$	$= 51 +$
$\mathfrak{j} = 7$	$\mathfrak{J} = 30$	$\mathfrak{i} = 1$	$\mathfrak{n} = 400$	$\mathfrak{m} = 40$	$= 153 +$
$\mathfrak{L} = 30$	$\mathfrak{o} = 4$	$\mathfrak{u} = 60$		$\mathfrak{l} = 1$	$= 412 +$
					$= 299$
$\mathfrak{c} = 10$	$\mathfrak{y} = 2$			$\mathfrak{c} = 50$	$= 978$
$= 63$	$= 51$	$= 153$	$= 412$	$= 299$	

Bašagić kaže da je autor ovoga natpisa Hasan-beg, Mostarac, poznat pod pseudonimom *Zijai*. Međutim i po Bašagićevoj tvrdnji Zijaija je umro h. 972, a Sinan-begova je džamija sagrađena h. 978 godine, pa prema tome spomenuti pjesnik ne bi mogao biti autor ovoga natpisa.

Muhamed Enveri Kadić je 1893 bio u Čajniču, pročitao ovaj natpis i uvrstio ga u svoj Zbornik (Sv. II, str. 262 u GHB biblioteci u Sarajevu), ali je pogrešno proračunao godinu natpisa stavivši da je džamija sagrađena 977 h. godine. Do ove greške kod Kadića je došlo otuda što je on zadnju riječ u natpisu رحمان pisao (bez الـ), iako se iz natpisa jasno viđi da nije tako.

Sinan-beg, osnivač spomenute džamije umro je 1582 godine. O njemu vidi kronogram pod hidžretskom 989 godinom.

Šaban 987 = 23 IX — 21 X 1579

Kronogram povodom smrti Mehmed-paše Sokolovića

Prepis u Zborniku M. E. Kadića (II, 186). On ga je vjerovatno prepisao iz nekog starog rukopisa.

Izdanje: S. Bašagić, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti*, GZM XXIV, 1912, 33.

Naše izdanje se bazira na Kadićevu prepisu.

Tekst kronograma glasi:

شهر شعبانده وزیر اعظم
ایلدی دار مقابی مأوی
تین ظلم ایله اولوب سینه‌سی چالک دولت و رفعتنہ اردی فنا
چقدی روی والی دیدی تاریخ حیف کم کتدی محمد باشا
۹۸۷ سنه

*Veliki vezir, u mjesecu šabani
preseli u kuću vječnosti;
Grudi su mu rasporene mačem nasilnika
Nestade njegovog gospodstva i slave
Vali mu reče kronostih oduzimajući jedan:
»Šteta što umrije Muhamed-paša.«*

Godine 987.

U Kadića imaju još tri kronograma u stilovima o smrti Muhamed-paše u kojima umjesto pseudonima pjesnika stoji: Hatif.

Vali je pjesnički pseudonim autora ovoga kronograma. Pravomu je ime Ahmed, a rođom je iz Novog Pazarra. Bio je kadija i u tome svojstvu umro u Novom Pazaru. Od njega je sačuvano više pjesama.

989 — 1581/1582

Kronogram povodom smrti Sinan-bega u Čajniću

Izdanje: S. Kemura u »Vatanu« XIV, br. 630 od 15. I. 1897. Na Sinan-begovom turbetu u Čajniću nema ovoga kronograma, Kemura ne kaže gdje ga je našao.

Tekst kronograma glasi:

وردي خدادي مالكه جان عزني

کنان عدن یوسف مصر جنان بک

هاتف دعا ايدوب ديدى تاریخ موتى
فردوس دعا عدنہ کوندر الہاسنان بکى

سنہ ۹۸۹

*Predade svoju cijenjenu dušu svome gospodaru bogu
Bio je kao Kenān-Adenski, Jusuf Misirski, beg rajski (?)
Nevišen glas reče mu kronogram s molitvom:
Bože, smjesti Sinan-bega u raj Firdevs.
Godina 989.*

Sinan-beg je sin Bajramagin, brat vezira Husejin-paše, a zet Mehmed-paše Sokolovića. Rodom je iz Čajniča, a po nekim iz sela Boljanča. Bio je namjesnik u više sandžaka, a prvi puta je 1562 godine imenovan za sandžak-bega u Bosni. Podigao je više raznih objekata u nekoliko mjeesta, a najznačajniji su mu objekti u Čajniču, pa se s punim pravom smatra najvećim dobrotvorom Čajniča. Sve do danas sačuvala nam se njegova zakladnica od sredine džumada I 990 (juna 1582) iz koje se vidi koje je zadužbine podigao Sinan-beg i šta je sve za njihovo izdržavanje ostavio. On je sahranjen u Čajniču u posebnom turbetu kraj svoje džamije. Vidi H. Šabanović, Putopis Evlija Čelebije II, str. 163 i dalje.

Šaban 990 — 21 VIII — 18 IX 1582

Natpis na jednom nadgrobnom spomeniku u Čajniču

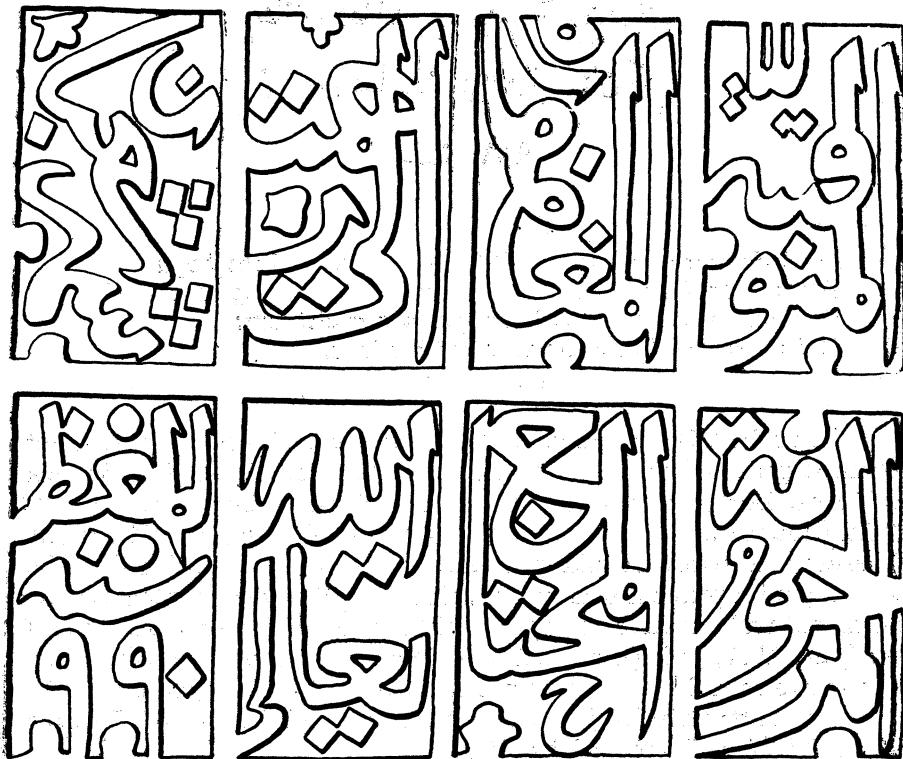
Ovaj natpis u prozi na arapskom jeziku isklesan je u osam četvornih polja na jednom nišanu koji ima na vrhu žensku kapu. Nišan je od skopaljskog mramora, a otkopan je 1952 godine u dvorištu Sinan-begove džamije u Čajniču.

Tekst natpisa glasi:

الوفية المرحومة المغوره الحاج الى
رحمت الله تعالى شهر شعبان المظمن

سنہ ۹۹۰

»Pokojnica kojoj je potrebna božja milost, je umrla u mjesecu šabanu 990 godine.«

Ovaj natpis se svakako odnosi na nekog člana Sinan-begove porodice, možda na koju od njegovih sestara ili kćeri. H. Šabanović spominje Sinan-begove sestre: Maksumu i Zilkadu i kćeri: Belkisu i Ajišu. Vidi Putopis Evlija Čelebije II, Sarajevo 1957, str. 163, bilješka 11.

Redžeb 999 — 25 IV — 24 V 1591

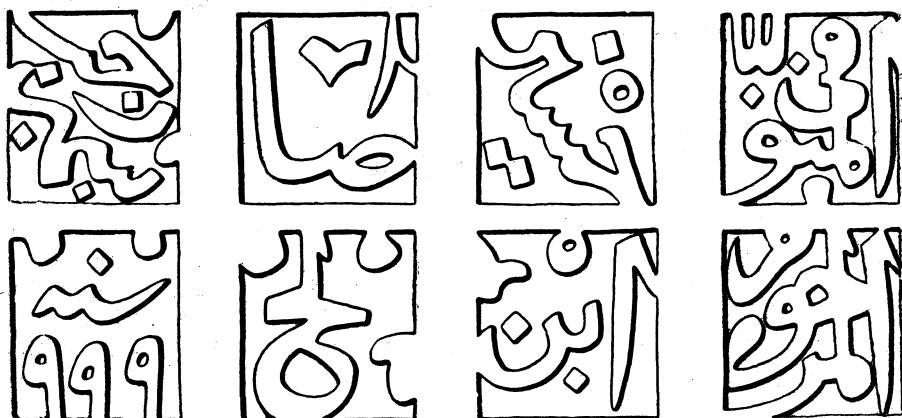
Natpis na nadgrobnom spomeniku nekog Huseina, sina Salihova u Prači

U dvorištu Mahalske džamije u Prači situiran je sarkofag od zelene sedre na kome su dva nišana od skopaljskog mramora. Na uzglavnom nišamu vis. 55 cm i osnovice 9×9 cm isklesan je sa sve četiri strane sljedeći natpis u prozi na arapskom jeziku:

الموتى المرحوم حسين بن صالح

شهر رجب سنة ٩٩٩

Umrl i pokojni Husein, sin Salihov. Umro u mjesecu redžebu 999 godine.

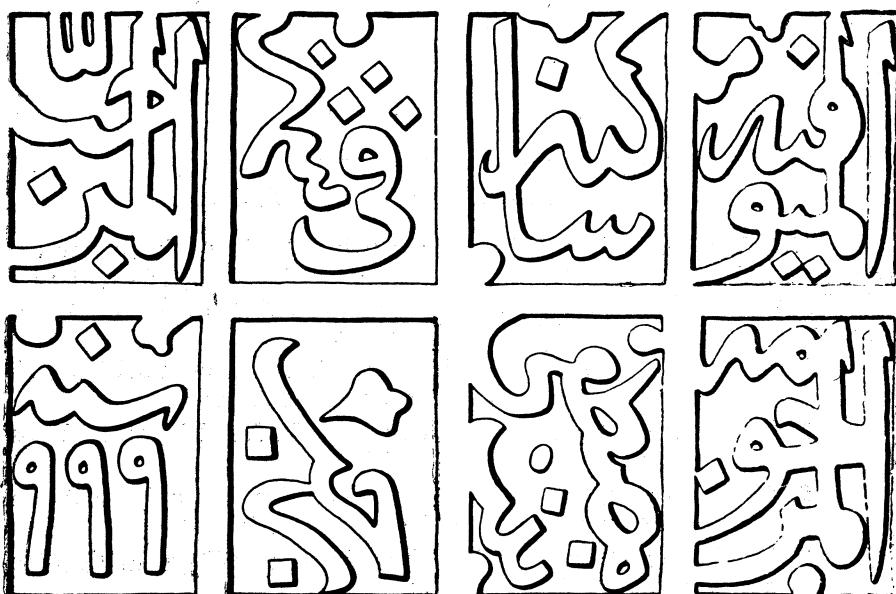
Redžeb 999 — 25 IV — 24 V 1591

Natpis na nadgrobnom spomeniku Sakine, kćeri Mustafe u Prači

I ovaj grob je situiran u dvorištu Mahalske džamije u Prači. Na manjem sarkofagu od zelene sedre imaju dva nišana od skopaljskog mramora, a na uzglavnom nišanu isklesan je sa sve četiri strane sljedeći natpis u prozi na arapskom jeziku:

الْمُتَوْفِيَةُ الْمَرْحُومَةُ سَاقِيَةُ بَنْتُ مُصطفَىٰ

فِي شَهْرِ رَجَبِ الْمَرْجَبِ سَنَةٍ ٩٩٩

»Umrla i pokojna Sakina, kći Mustafina. Umrla je u mjesecu redžebu 999 godine.«

Bez datuma

Natpis nad nadgrobnom spomeniku nekog Mustafe, sina Huseinova u Sarajevu

Ovaj natpis u prozi na arapskom jeziku isписан је у осам četvornih polja на jednom nišanu од skopaljskog kristal-kamena i situiran u dvorištu Peltek Husamudinove džamije u Sarajevu. Uz-glavni nišan visine 1,10 m i osnovice 12 × 12 cm sa turbanom u gužve, a nožni nišan ima osnovicu 30 × 5 cm i visinu kao i uzglavni.

Tekst natpisa glasi:

الْتَّوْفِ الْمَرْحُومُ مُصطفى بْنُ حُسَيْنٍ غَفَرَ اللَّهُ لَهُ
وَلِوَالِدِيهِ وَلِجَمِيعِ الْمُؤْمِنِينَ بِرَحْمَتِكَ
يَا أَرْحَمَ الرَّحْمَنِ

»Umrla, pokojni Mustafa, sin Huseinov. O najmilostiviji bože, oprosti grijeha umrlome, njegovim roditeljima i svima vjernicima.«

Ovaj natpis nije datiran, što je inače velika rijetkost na nadgrobnim spomenicima ove vrste. Međutim, obzirom na tehniku obrade nišana, njegovu formu, vrstu kamena kao i na jezik i stilizaciju natpisa zaključujemo da spomenik sa ovim natpisom potjeće iz XVI ili početka XVII vijeka, pa ga zato ovdje donosimo.

ZUSAMMENFASSUNG

TÜRKISCHE INSCHRIFTEN AUS DEM XVI. JAHRHUNDERT IN BOSNIEN UND DER HERZEGOVINA

Der Verfasser dieses Artikels gab bereits in zwei vorher erschienenen Bänden dieser Zeitschrift (Prilozi II, 1951, 95—114 und III—IV, 1953, 455—484) 46 orientalische Inschriften aus Bosnien und der Herzegovina aus dem XVI. Jh. bekannt.

In diesem Bande veröffentlichten wir folgende nachträglich evidentierte Inschriften, die aus demselben Jh. stammen:

1. Das Chronogramm anlässlich des Todes Muhamed-Begs Čengić aus dem Jahre 957—1550.
2. Zwei Chronogramme anlässlich der Errichtung der Alten Brücke in Mostar aus dem Jahre 974—1566/67.
3. Die Inschrift aus der Moschee des Sinan-Begs in Čajniče aus dem Jahre 978—1570/71.

4. Das Chronogramm anlässlich des Todes Mehmed-Paschas Sokolović aus dem Jahre 987—1579/80.
5. Das Chronogramm anlässlich des Todes Sinan-Begs in Čajniče aus dem Jahre 990—1582.
6. Die Inschrift auf einem Grabdenkmal in Čajniče aus dem Jahre 989—1581/82.
7. Die Inschrift auf dem Grabdenkmal Huseins, des Sohnes Salihs in Prača, aus dem Jahre 999—1591.
8. Die Inschrift auf dem Grabdenkmal der Saka, der Tochter Mustafas, in Prača, aus dem Jahre 999—1591.
9. Die Inschrift auf dem Grabdenkmal Mustafas, des Sohnes Huseins in Sarajevo, ohne Datum.